

ВНЕСОК БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА “АСКАНІЯ-НОВА” В РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ЕКОТУРИЗМУ

На межі ХХ та ХХІ століть людство вийшло на передбачуваний В.І. Вернадським рівень впливу на навколишнє середовище, порівнянний з потужними геологічними процесами. Подальший час існування сучасної цивілізації багато в чому залежить від того, настільки швидко вона знайде шляхи розв'язання питань збалансованого використання природних ресурсів, застосування невиснажливих технологій, збереження біологічного різноманіття основи живої оболонки планети. Посилення впливу людини на біоту зумовлено також появою, окрім суто техногенного впливу, потужного рекреаційного навантаження на залишки дикої природи, який спричинив швидку деградацію цих екосистем. Антитезою неконтрольованому рекреаційному освоєнню природи є формування, починаючи з кінця ХІХ століття, на державних і міжнародних рівнях, а також у приватному порядку, мережі природних територій, що поєднують охоронні і рекреаційні функції. Саме регульоване і контрольоване навантаження рекреантів на природні екосистеми і формування на основі охоронюваних природних територій центрів екологічної освіти та сучасної інфраструктури обслуговування рекреантів із залученням населення прилеглих територій дозволяє оптимізувати схему довгострокової невиснажливої взаємодії людини і природи. Підтвердженням цієї тези є успіхи високорозвинених країн Північного Середземномор'я в організації екотуризму в національних природних парках та на інших територіях з охоронним статусом.

На території сучасної Херсонщини основи екотуризму закладалися ще наприкінці ХІХ ст. в Асканії-Нова. Метою цієї роботи є аналіз екологічних, економічних та соціальних наслідків взаємодії великого потоку людей з природними та штучно створеними екосистемами.

Матеріал і методика досліджень

В основі викладеного нижче матеріалу результати аналізу архівних даних початку ХХ ст., що збереглися в Біосферному заповіднику —Асканія-Нова, показники роботи Бюро подорожей та екскурсій —Херсонтуристал, яке діяло в Асканії-Нова до 2000 року, а також статистичні дані сектору екологічної пропаганди біосферного заповідника, Державного управління Міністерства культури і туризму у Херсонській області та літературні джерела. Обробка статистичних даних виконана в програмі Microsoft Excel.

Результати дослідження та його обговорення

Розбудова Фрідріхом Едуардовичем Фальц-Фейном зоологічного та дендрологічного парків у безводних і майже безлюдних таврійських степах наприкінці ХІХ століття мало феноменальний успіх не лише на вітчизняних теренах, а й за кордоном. У обширному листуванні Ф.Е. Фальц-Фейна ми знаходимо прохання щодо дозволу на відвідування цієї території як знатними особами, так і науковцями. Показником популярності цієї території є також велика кількість публікацій про степову оазу, надрукованих в періодичній пресі та наукових виданнях тих часів (Лукашевич, 1916 абв, Козлов, 1928 та ін.). В економії Ф.Е. Фальц-Фейна були організовані гостьові кімнати, де відвідувачі могли зупинятися протягом днів і навіть тижнів і знайомитися із екзотичними тваринами зоопарку та рослинами дендропарку. На рисунку 1 за архівними даними відтворено екскурсійний потік з 1909 по 1918 роки. Його пік падає на 1914 рік, коли Асканію-Нова відвідало майже 5 тис. екскурсантів (Фальц-Фейн, 1997).

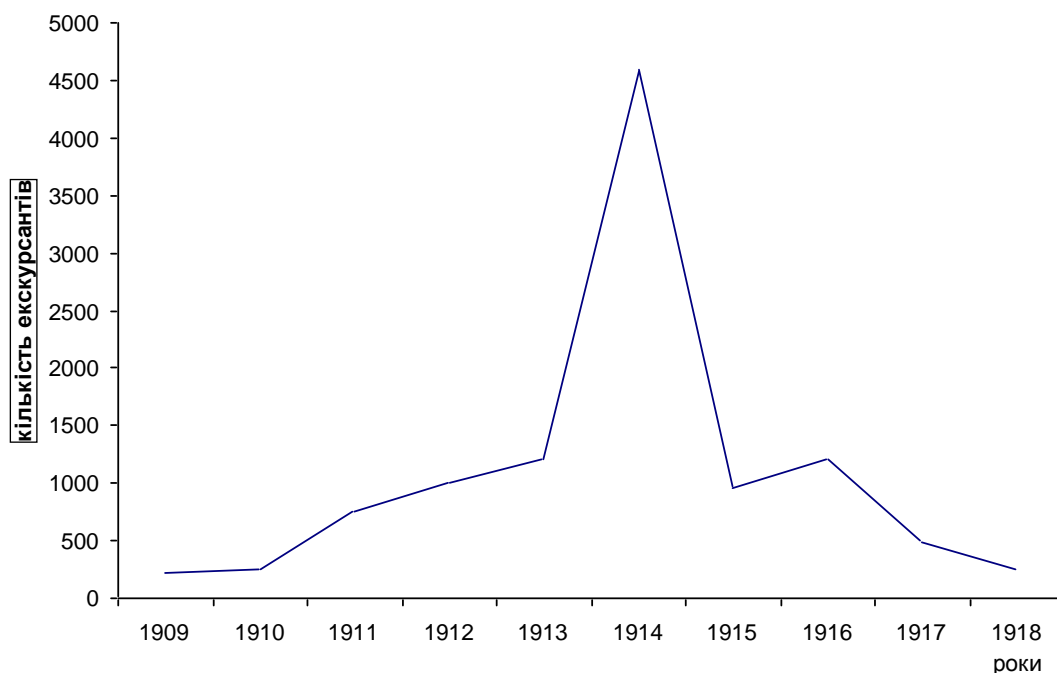

Рис. 1. Туристичний потік через Асканію-Нова на початку ХХ століття

Сучасний екотуризм є значно масштабнішим, посилились і вимоги до демонстраційних об'єктів та умов обслуговування. Асканія-Нова за сторічний період перетворилася у відомий еколого-освітній центр. Незвичайний спосіб утримання тварин зоопарку великими групами, зграями, стадами у напіввільному стані, справляє інше враження на відвідувачів, ніж у традиційному зоопарку. За радянських часів протягом 6 місяців екскурсійного сезону заповідник приймав до 170 тисяч екотуристів (рис.2). Слід зазначити, що вказаний та інші показники не враховують відвідування місцевим населенням та гостями Асканії-Нова дендрологічного парку, до якого доступ, зокрема у «Старий дендропарк», залишається вільним до сьогодні. Максимальна чисельність відвідувачів зареєстрована у 1977 році, після чого спостерігалось послідовне скорочення чисельності екскурсантів, що є певною мірою віддзеркаленням економічного стану останніх років існування Радянського Союзу і перших років незалежної України. Реакція туристичного потоку на політичну та економічну ситуації особливо помітна на регіональному рівні. Зокрема, відсутність пального у 1999 році суттєво знизила потік відвідувачів в порівнянні з попередніми. Скорочення відвідування спостерігалось також

у 2005–2006 роках, які особливо відзначилися непевністю в управлінні державними процесами (рис. 2).

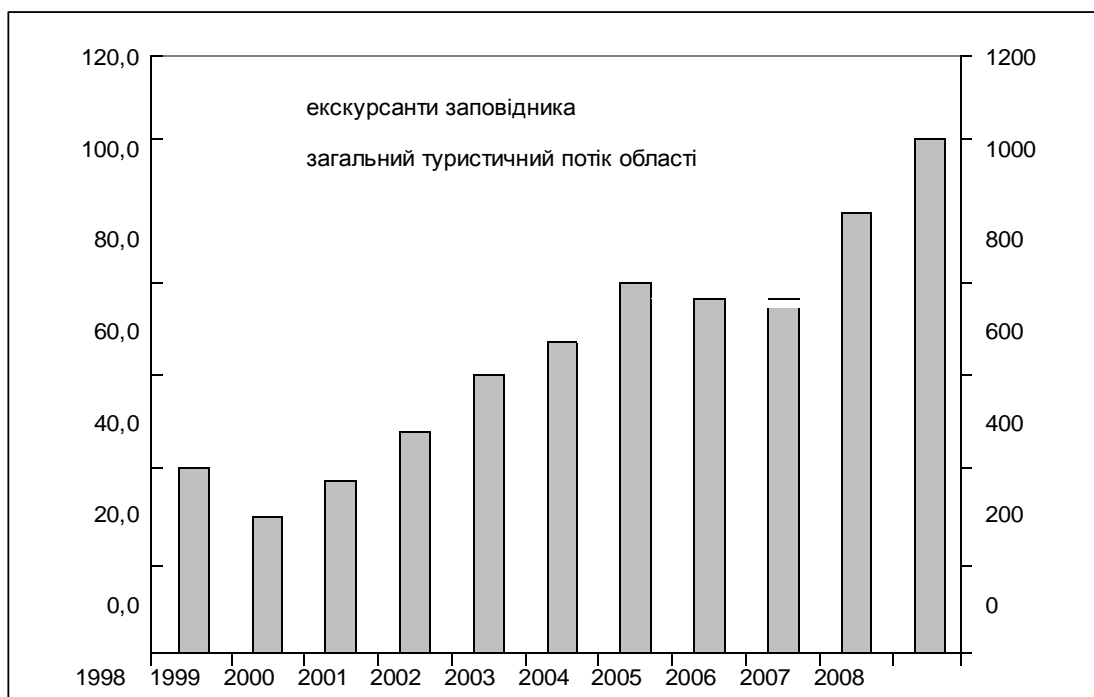
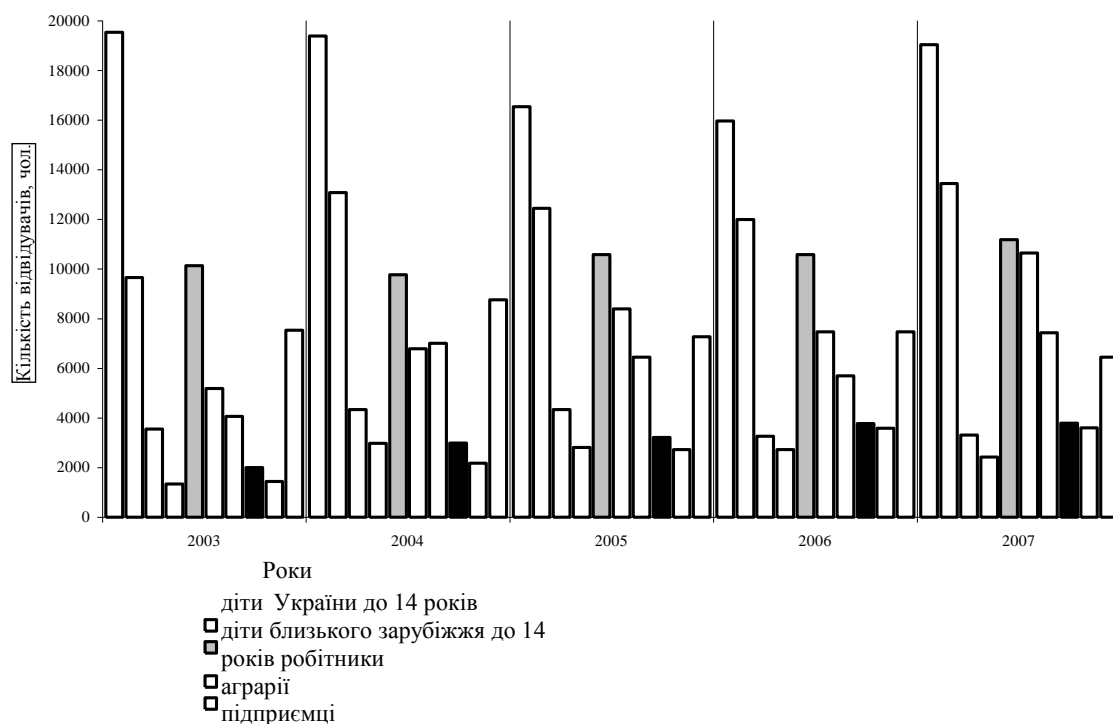

Рис. 2. Динаміка відвідування біосферного заповідника еко туристами за останні 30 років

Біосферний заповідник — Асканія-Нова має певні переваги в порівнянні з іншими подібними установами Північного Причорномор'я також в тому, що тут з 1996 року функціонує сектор екологічної пропаганди, який є і координатором, і організатором еколого-просвітницької роботи, яка не звужена лише до екскурсійної діяльності. Завдяки участі в регіональних, загальнодержавних і міжнародних виставках, теле- та радіопередачах, різноманітних місцевих заходах (День довкілля, День Землі, День журавля та ін.) зростає поінформованість населення і, відповідно, туристичний потік. За останні 10 років суттєво змінено формат і кількість екологічних маршрутів. Зараз діє 5 маршрутів, на відміну від одного в середині 90-х років. Найбільшим попитом користуються фотосафари в кінних екіпажах до заповідної ділянки Великий Чапельський під, де зосереджене основне поголів'я тварин зоологічного парку, що знаходяться на напіввільному режимі утримання.

Структура туристичного потоку, яка частково відображена на рисунку 3, свідчить, що переважна більшість відвідувачів – це діти з України та близького зарубіжжя.

діти України до 17 років
 діти близького зарубіжжя до 17 років
 службовці
 студенти
 близьке зарубіжжя, далеке зарубіжжя

Рис. 3. Структура екскурсійного потоку в біосферному заповіднику
протягом 5 років

В розрізі регіонів України туристичний потік формується наступним чином: 65% відвідувачів надходить від туроператорів Херсонської області. Така суттєва перевага над іншими регіонами зумовлена наявністю в межах області великої кількості баз відпочинку на узбережжях Азовського і Чорного морів. Зважаючи на це, туристичний потік з Херсонського регіону представлений не лише жителями області, але й відпочиваючими з інших регіонів. Активно працюють також туроператори сусідніх і більш віддалених регіонів: на долю Дніпропетровської та Запорізької областей припадає 8,9%, Одеської 5,5%, АР Крим 4,2% (таблиця).

Регіональний розподіл відвідувачів біосферного заповідника (2005 –2008 роки)

№ п/п	Регіон України	Кількість відвідувачів, чол.	%
1	2	3	4
1	Вінницька обл.	1355	0,47
2	Волинська обл.	81	0,03
3	Дніпропетровська обл.	25680	8,95
4	Донецька обл.	590	0,21
5	Житомирська обл.	237	0,08
6	Закарпатська обл.	41	0,01
7	Запорізька обл.	25591	8,92
8	Івано-Франківська обл.	762	0,26
9	Київська обл.	3508	1,22
10	Кіровоградська обл.	458	0,16
11	Луганська обл.	150	0,05
12	Львівська обл.	1734	0,60
13	Миколаївська обл.	7278	2,53
14	Одеська обл.	15668	5,46
15	Полтавська обл.	1334	0,46
16	Рівненська обл.	370	0,13
17	Сумська обл.	281	0,10
18	Тернопільська обл.	478	0,17
19	Харківська обл.	1156	0,40
20	Херсонська обл.	186958	65,14
21	Хмельницька обл.	536	0,19
22	Черкаська обл.	673	0,23
23	Чернівецька обл.	68	0,02
25	АР Крим	12022	4,19
	Всього:	287009	100,0

Доля турпотoku, що проходить через Асканію-Нова, у відношенні до загальнообласної кількості офіційно представлених даних складає за останні 10 років $15\pm 5\%$. Цей показник послідовно скорочується, оскільки загальнообласний туристичний потік в останні роки суттєво зріс, що зумовлено активізацією курортної діяльності на узбережжях. Представляє інтерес вплив діяльності біосферного заповідника на економіку місцевого і регіонального рівнів. Перш за все слід відмітити, що безпосередньо на території біосферного заповідника, у його буферній і антропогенної діяльності зонах, установа є суттєвим роботодавцем. У трудових стосунках з установою перебуває 270-280 постійних працівників і 50 сезонних екскурсоводів та робочих, які забезпечують утримання генофонду та науковий супровід технологічних процесів. В сфері обслуговування на території селища діють два готелі, три кафе, мережа магазинів і точок виносної торгівлі, станція паливно-мастильних матеріалів, станція автосервісу, в яких працює близько 150 робітників. Із 1730 робочих місць селищної громади Асканія-Нова, офіційно зареєстрованих на даний час, 28% мають пряме чи опосередковане відношення до обслуговування туристичного потоку. Враховуючи, що загальна чисельність населення селища складає 5332 людини, із них працездатного віку 3309 чоловік, є суттєвий резерв для залучення населення до сфери туристичного обслуговування. Вартість квитків за екскурсії коливається від 8 до 120 гривень, в залежності від виду послуг і віку екскурсанта, але це складає від 10 до 20% загальних витрат екскурсанта в процесі відвідування біосферного заповідника. Опитуванням туристичних фірм, що взаємодіють з установою на основі угод про співпрацю встановлено, що на кожен виплачену у заповіднику гривню екскурсант сплачує туристичним фірмам за харчування, транспортні, готельні та інші послуги від 60 до 550 гривень. Рівень витрат залежить від дуже великої кількості чинників, найважливішими з них є: соціальне положення екскурсанта, уподобання екскурсанта, географія проживання, обраний вид сервісу і т.і. Тому

завдяки діяльності біосферного заповідника в обіг залучаються кошти, які в декілька разів перевищують витрати на його утримання.

Пропускна здатність екскурсійних маршрутів визначається станом екосистем та погодними умовами і щороку встановлюється Вченою радою установи. Поки що екскурсійні маршрути діють сезонно з початку квітня до кінця жовтня. Обмеження відвідування можливе при сильних посухах і виникненні пожежної небезпеки лише для маршрутів, що пролягають заповідними ділянками. Практичний досвід показує, що сотисячний потік не позначається на стані цих об'єктів, тому є можливість нарощування туристичного потоку.

Висновки

Біосферний заповідник —Асканія-Нова на початку ХХІ століття є найбільш потужним центром еколого-просвітницької і туристичної діяльності на півдні степової зони України. Його діяльність суттєво впливає на активізацію туристичного бізнесу як Херсонщини, так і прилеглих до неї областей. Туристичний потік через біосферний заповідник є зростаючим, але регульованим, що не зашкодить протіканню процесів в природних екосистемах, а також не погіршить стану зоопарку та дендропарку.

Список літератури:

1. Козлов П. К. Государственный заповедник —Аскания-Нова / П. К. Козлов // Вестник знания. Наука. Техника. Литература. Искусство. Ленинград : Изд-во —П.П. Сойкин. 1928. №17. С. 843-849.
2. Лукашевичь И. Моя поездка в Асканию-Нова / И. Лукашевичь // Охотничий вестник. 1916а. №8. С. 151-153.
3. Лукашевичь И. Моя поездка в Асканию-Нова / И. Лукашевичь // Охотничий вестник. 1916б. №9. С. 165-168.
4. Лукашевичь И. Моя поездка в Асканию-Нова / И. Лукашевичь // Охотничий вестник. 1916в. №10. С. 186-189.

5. Фальц-Фейн В. Аскания-Нова / В. Фальц-Фейн. Киев : Аграрна наука, 1997. 348 с.